

Проучване на политиките

„Пътища за повишаване на
квалификацията за устойчивост в
пост-Ковид ерата за жени
предприемачи“

Покана: KA220-ADU - Партньорства за
сътрудничество в областта на
образованието за възрастни

Проект номер:
2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295

Проучване на политиките

Автори:

Даниела Кузманович (Институт Михайло Пупин)
д-р Саня Попович – Пантич (Институт Михайло Пупин)

Редактор:

д-р Саня Попович Пантич

2025

РЕЗУЛТАТ ОТ ПРОЕКТА

Настоящото изследване е разработено в рамките на проект RE-FEM – „Пътища за повишаване на квалификацията за устойчивост в пост-Ковид ерата за жени предприемачи“. RE-FEM е стратегически проект в областта на образованието за възрастни, съфинансиран по програма Еразъм+ на Европейския съюз, договор номер 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295.

Настоящият документ е изготвен в рамките на Работен пакет 5 „Разработване на финално проучване на политиките“ по проект RE-FEM, координиран от Институт Михайло Пупин в тясно сътрудничество с всички останали партньори.

Към изданието допринесоха:

Мария Златева, Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна, (BG);

Ралица Жекова, Регионална агенция за предприемачество и иновации – Варна, (BG);

Ан-Софи Бакгрен, Бранд-Софи (FI);

Д-р Каталин Оборни, Изследователски институт HÉTFA (HU);

Сесилия Фаркас Киров, Фондация SEED (HU);

Д-р Орсоля Гергели, SAPIENTIA Унгарски университет на Трансилвания (RO);

Вероника Близман Сервилова, Словашка бизнес агенция (SK);

Ниевес Гарсия Перейра, Андалусия Емпренде – Обществена фондация на Андалусия (ES)

Материалите, създадени в рамките на проект RE-FEM, са предназначени за образователни и научни цели; поради това те могат да се използват свободно за тези цели, но тяхното съдържание не може да бъде променено или допълнително разработвано без писменото съгласие на партньорите.

Препубликуването на документа без промени в съдържанието е допустимо само при ясно посочване на автора и източника на оригиналния материал.

За контакт: <https://refem.eu/>, internationaloffice@hetfa.hu

Първо издание, 2025

Препоръчителен начин на цитиране:

Даниела Кузманович, Саня Попович-Пантич (2025).

Final Policy Study. Study Report developed within the project RE-FEM – ‘Upskilling pathways for RESiliency in the post-Covid era for FEMale Entrepreneurs’

Доклад за проучване, разработено в рамките на проект RE-FEM "Пътища за повишаване на квалификацията за устойчивост в пост-Ковид ерата за жени предприемачи"

Резюме

RE-FEM (Пътища за повишаване на квалификацията за устойчивост в пост-Ковид ерата за жени предприемачи, договор № 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295) се осъществява в периода от 2022 до 2025 по програма Еразъм+.

В целия Европейски съюз жените все още представляват приблизително една трета от всички предприемачи. Пандемията от COVID-19 допълнително изостри съществуващи предизвикателства като финансова уязвимост, ограничен достъп до професионални мрежи и трудности при съчетаването на бизнес и семейни отговорности. Ако тези бариери не бъдат преодолени чрез целенасочени политики и практически мерки за подкрепа, съществува риск те да доведат до още по-голяма маргинализация на жените предприемачи (ЖП).

В изпълнението на проекта участват 8 партньорски организации от 7 държави:

- България: Регионална агенция за предприемачество и иновации - Варна (РАПИВ)
- Финландия: Бранд-Софи
- Унгария: Изследователски институт Hétfa (HETFA – Водещ партньор) и Фондация SEED (SEED)
- Румъния: Университет „Сапиенция“ в Клуж-Напока (SAPIENTIA)
- Сърбия: Институт Михайло Пупин (IMP)
- Словакия: Словашка агенция за предприемачество (SBA)
- Испания: Андалусия Емпренде – Обществена фондация на Андалусия (AEFPA)

Финалното проучване на политиките (FPS) представлява крайния резултат от проект RE-FEM, който обединява данни, основаващи се на доказателства (кабинетно проучване, над 600 отговора на анкета и задълбочени интервюта), изводи от обученията за обучители (ToT) и практически семинари с жени предприемачи, събития тип World Café, за да се изготви сравнителен преглед на женското предприемачество в партньорските държави, да се идентифицират добри практики и да се формулират основани на доказателства и приложими препоръки за промяна на политики. Осем партньорски организации (PP) събират и анализират тези данни от седем държави.

Включване на заинтересованите страни

Проучването на политиките показва, че жените предприемачи (ЖП) в Европа са устойчиви, находчиви и готови да развият своите бизнеси, когато им бъде

осигурена адекватна подкрепа. Чрез по-добро съгласуване на политиките, програмите и ресурсите с реалните им нужди, вземащите решения, обучителите и заинтересованите страни могат да спомогнат за създаването на подкрепяща среда, в която бизнесите, ръководени от жени, не само преодоляват кризите, но и се развиват успешно, като допринасят пълноценно за приобщаващ и устойчив икономически растеж.

Основни изводи от Проучването на политиките

Резултатите показват, че жените предприемачи (ЖП) са високообразовани, силно мотивирани и често водени от стремеж към независимост, гъвкавост и финансова сигурност. Въпреки това те остават концентрирани предимно в сектора на услугите, където възможностите за растеж са ограничени, и се сблъскват със системни бариери при достъпа до финансиране, разширяването на бизнеса и изкачването до лидерски позиции. Дигитализацията се откроява както като предизвикателство, така и като възможност – въпреки че много ЖП изостават в прилагането на съвременни дигитални инструменти, добрите практики от проекта показват, че специализираното обучение и менторската подкрепа могат ефективно да преодолеят този пропуск. Регионалните различия, особено между градските и селските райони, допълнително усложняват ситуацията, подчертавайки значението на решения, съобразени с конкретния контекст.

Картографирането на политики и програми потвърждава, че националните и европейските институции все по-осезаемо признават значението на подкрепата за жените предприемачи. Активните инициативи обхващат финансови схеми, менторски мрежи и програми за обучение и развитие на умения, като много от тях вече са доказали своята ефективност в укрепването на устойчивостта по време на кризи. Въпреки това все още съществуват пропуски – особено по отношение на осигуряването на дългосрочен достъп до финансиране, прилагането на политики, отчитащи равенството между половете, както и разширяването на подкрепата към недостатъчно обхванати групи, като например жените от селските райони.

Проучването на политиките представя поредица от препоръки за политики, основани на доказателства. На национално ниво те подчертават необходимостта от подобряване на достъпа до финансиране, насърчаване на дигиталния и зеления преход, осигуряване на достъпни грижи за децата и семейно ориентирани мерки, както и засилване на възможностите за образование, обучение и менторска подкрепа. На ниво Европейски съюз изследването препоръчва по-тясна координация на мерките за подкрепа, развитие на транснационални мрежи и сътрудничество, както

и по-силна интеграция на принципа на равенство между половете в програмите за финансиране.

Текущо състояние в партньорските държави (сравнителен анализ)

Сравнителният анализ на текущото състояние в партньорските държави очертава основните национални тенденции, движещи фактори и предизвикателства, както и нивото на образование, степента на адаптиране към процесите на дигитализация, достъпа до ресурси както и ключови въпроси, свързани със съчетаването на професионалния и личния живот и преодоляването на структурни бариери. (Таблица 1.)

ТАБЛИЦА 1. ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ В ПАРТНЬОРСКИТЕ ДЪРЖАВИ (СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ)

Държава	Участие(%)	Движещи фактори	Предизвикателства	Внедряване на дигитални технологии
България	41% жени-мениджъри, 31% изпълнителни директори	Независимост, гъвкавост	Недостатъчно представителство в лидерски позиции, секторна концентрация	Средно
Финландия	Около 33% предприемачи (20-21% са работодатели)	Баланс между работа и личен живот, автономност	Разходи за отпуск по майчинство, липса на увереност, страх от провал	Високо (значителна степен на дигитализация, 31-33%)
Унгария	44% от бизнесите се ръководят от жени	Независимост, финансова сигурност	Липса на увереност, нискотехнологични сектори	Средно
Румъния	Преобладават микропредприятия (35% ЖП, над 90% са микропредприятия)	сигурност, независимост, гъвкавост	Нисък бизнес интерес (6.5%), дигитални пропуски, и семейни отговорности	Ниско до средно (селските райони изостават)
Сърбия	31.2% ММСП	Независимост, иновации, по-високи доходи	Финансови ограничения, трудности при разрастване	Средно (тенденция на нарастване)
Словакия	24.5% от предприятията са ръководени от ЖП	Необходимост, бизнес начинания на по-късен етап от живота	Структурни бариери, семейни отговорности	Средно

	(тенденция за намаляване)			
Испания	650 000+ жени предприемачи	Водени от възможности, личностно развитие	Ограничен достъп до рисков капитал, ограничено участие в технологичните сектори	Високо в градските райони, по-ниско в селска Андалусия

(Източник: Интерпретация на авторите въз основа на данните, предоставени от партньорите)

Общи тенденции в партньорските държави

- Жените са концентрирани предимно в секторите на услугите (търговия, образование, здравеопазване и лични услуги).
- Основни мотивиращи фактори са: независимост, гъвкавост и финансова сигурност.
- Жените са по-образовани от мъжете, но са слабо представени в секторите на високите технологии и на лидерски позиции.
- Балансът между професионалния и личния живот остава както мотивиращ фактор, така и предизвикателство, което често изисква подкрепа от семейството.
- Дигитализацията открива все повече възможности, но много жени изостават поради ограничен достъп до ресурси.
- Достъпът до финансиране и инвестиции продължава да бъде системна бариера във всички държави.

Различия между партньорските държави

- Предприемаческата зрялост варира – по-висока във Финландия и Испания, по-ниска в Словакия и Румъния.
- Политическата подкрепа и представителството на жените в управлението също се различават: Румъния е сред водещите държави по дял на жени на висши управленски позиции, докато Словакия показва тенденция на спад.
- Движещи фактори: в Испания жените предприемачи са водени от възможности, докато в Словакия и Андалусия – по-скоро от необходимост.
- Регионалните различия са ясно изразени: селските райони в Румъния и Испания изостават по отношение на дигитализацията и предприемаческата активност.

- Липсата на увереност и пропуските в уменията са по-осезаеми във Финландия и Унгария.
- Поколенческите различия също оказват влияние върху въвеждането на дигиталните технологии – в Словакия по-възрастните жени проявяват по-висока ангажираност в сравнение с мъжете на същата възраст.

Обзор по сектори и държави: ключови политически документи, активни програми и потребности на жените предприемачи

Във всички партньорски държави, жените предприемачи (ЖП) показват забележителна устойчивост по време на и след кризата, причинена от COVID-19. Пилотните обучения и проведените интервюта потвърждават, че ученето през целия живот, използването на дигитални инструменти и обменът в професионални мрежи са ключови фактори за изграждане на устойчивост. Освен това, дискусиите в рамките на форматите World Café показват, че жените поставят силен акцент върху системната подкрепа – като осигуряване на грижи за деца, семейно-ориентирани политики и улеснен достъп до финансиране, които се разглеждат като основни предпоставки за устойчиво развитие и растеж.

Въпреки различията в политическите рамки, нивото на зрялост на предприемаческите екосистеми и стратегическите приоритети, се открояват няколко общи теми. Сред основните предизвикателства са ограниченият достъп до финансиране, ниската информираност относно съществуващите програми за подкрепа и необходимостта от по-добър баланс между професионалния и личния живот. В същото време гражданските организации са се утвърдили като ключови участници в екосистемата за подкрепа на предприемачеството, особено там, където липсват добре развити институционални структури. Всички участващи държави показват напредък в предоставянето на интерактивни и практически ориентирани обучения и подчертават значението на емоционалната устойчивост, особено в контекста на пандемията от COVID-19.

В партньорските държави съществува широк спектър от политики и програми, насочени към подкрепа на жените предприемачи – от финансови механизми и инициативи за развитие на дигитални умения, до менторски мрежи и програми за включване на жените от селските райони. България и Унгария предлагат силна програмна подкрепа, докато Финландия и Испания се отличават с по-развити предприемачески екосистеми. Румъния и Сърбия отбелязват напредък в укрепването на финансовите и политическите рамки, а Словакия подчертава необходимостта от повишаване на увереността и предоставяне на по-персонализирана подкрепа.

Повечето политически и стратегически документи, насочени към подкрепа на жените предприемачи, предхождат проект RE-FEM. Партньорските държави вече разполагат с добре обосновани, основани на доказателства политически и стратегически документи още преди началото на проекта, включително стратегии, планове за действие и други документи в областта на женското предприемачество. Общо 23 политически документа са били приети преди старта на проекта, а още 11 са инициирани в хода на неговото изпълнение. Общо 73 програми и инициативи, насочени към подкрепа на жените предприемачи, са идентифицирани в седемте партньорски държави, разпределени в следните категории:

- Местни програми и инициативи за подкрепа – 6 програми/инициативи;
- Институционални програми и инициативи на национално ниво – 21 програми/инициативи;
- Програми и инициативи на организации на гражданското общество (ОГО) на национално ниво - 14 програми/инициативи;
- Международни програми и инициативи – 12 програми/инициативи;
- Институционални програми и инициативи на национално ниво, управлявани от международни организации -7 програми/инициативи.

Партньорите по проекта (ПП) също идентифицират редица програми и инициативи, които се прилагат в няколко от партньорските държави. Сред тях са:

- WE.Circular (Interreg Danube Region) - транснационален/международен проект, изпълняван в България, Сърбия, Словакия, Румъния и други държави.
- Empowering Women in Agrifood (EWA) - международна програма, реализирана в България, Румъния и Испания
- Visa She's Next Grant Programme - международна инициатива, изпълнявана в България и Словакия.
- EIT Supernovas Rocket Up - международен проект, реализиран в Словакия и Испания.
- UN Women's Finance Initiative (We-Fi) – международна инициатива, осъществена пилотно в Сърбия, с участие и на други държави (глобален обхват).
- CAPSULE (Erasmus+) - международен проект, реализиран в Румъния като част от инициатива на равнище ЕС (другите държави не са посочени).
- WomenINvestEU – инициатива на Европейската комисия (InvestEU advisory) за изграждане на паневропейска мрежа от инвеститори, ориентирани към равенството между половете с цел увеличаване на финансирането за бизнеси, ръководени от жени в ЕС. Тя се изпълнява на равнище Европейски съюз

(мрежата обхваща всички държави членки на ЕС и асоциираните страни) като транснационална платформа за сътрудничество между инвеститори.

- ESIL – Next Gen of Angels – програма, финансирана от ЕС (EIC/EISMEA) за периода 2024–2026 г., насочена към насърчаване на по-млада и по-приобщаваща по отношение на половете генерация бизнес ангели в Европа. Тя обхваща целия Европейски съюз, като се фокусира върху шест държави „умерени иноватори“ – България, Хърватия, Чехия, Унгария, Полша и Румъния, чрез обучения и изграждане на мрежи за сътрудничество.
- HER FUND – проект по програма Horizon Europe (2024–2026), за създаването на паневропейска мрежа от инвеститори, ориентирани към равенството между половете, за подкрепа на стартиращи предприятия, ръководени от жени. Изпълнява се транснационално от консорциум от 9 партньора в 7 държави (напр. България, Словакия, Франция и др.) и насърчава обмен на знания и синергии между участниците в екосистемата за подкрепа на жени предприемачи.
- Women TechEU – схема в рамките на Европейски иновационни екосистеми (Horizon Europe), предлагаща коучинг, менторство и безвъзмездно финансиране от 75 000 евро за технологични стартиращи компании, ръководени от жени. Тази инициатива на равнище ЕС (изпълнявана от външен консорциум) подпомага жените предприемачи в технологичния сектор в държавите членки на ЕС и асоциираните страни (поканите за кандидатстване успяват да привлекат кандидати с проектни предложения от повече от 40 европейски държави).
- EPIC X – Проект по програма Horizon Europe (акселератор чрез финансова подкрепа на трети страни (FSTP)), насочен към подкрепа на ръководени от жени европейски стартиращи компании в областта на дълбоките технологии (deep tech). Проектът предоставя безвъзмездно финансиране (общо 1,2 млн. евро) и подкрепа за во ръководени от жени компании в сферата на дълбоките технологии, от държави „умерени“ и „развиващи се“ иноватори. Програмата се изпълнява транснационално в рамките на 16 европейски държави (България, Хърватия, Чехия, Естония, Гърция, Унгария, Италия, Латвия, Литва, Малта, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения, Испания).
- EmpoWomen – проект по програма Horizon Europe (2024–25), насочена към преодоляване на недостатъчното представителство на жените в дълбоките технологии. Това е двугодишна акселераторска програма, финансирана от ЕС, която осъществява подбор чрез отворени покани на 25 стартиращи компании,

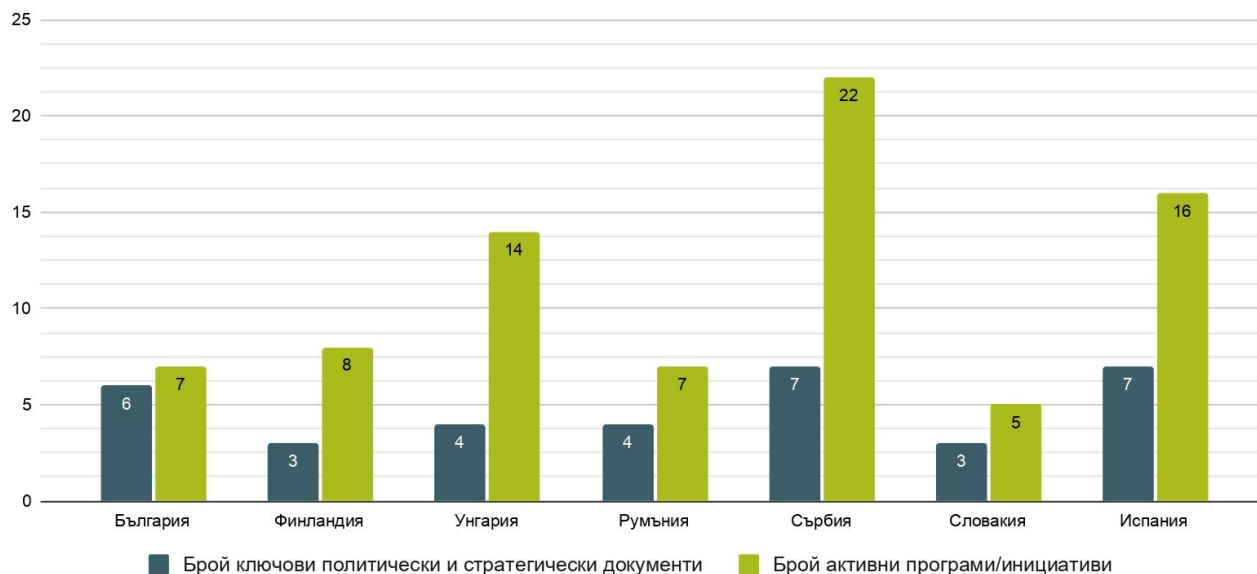
ръководени от жени (основно от страни от ЕС развиващи се иноватори), осигурявайки им менторска подкрепа и безвъзмездно финансиране (45 000 евро на стартър) за да насърчи равенството между половете в иновациите.

- GENDEX – Gender & Diversity Index – проект, финансиран от Европейския изследователски съвет за разработване на първия Европейски индекс за равенство и разнообразие. Той ще събира данни за половото и етническо разнообразие в иновационната екосистема на всички държави членки на ЕС (плюс Обединеното кралство) и ще подпомага политиките и инвеститорите. GENDEX се осъществява на ниво ЕС (обхваща 27 + 1 държави) като общоевропейска изследователска инициатива.
- Gender Gap in Investments – пилотен проект на Европейския парламент, изпълняван от EISMEA, който анализира разликите в инвестициите в компании и фондове, ръководени от жени. Включва комплексно проучване и 10 местни събития (септември 2024 – ноември 2025) в различни европейски държави. Проектът се изпълнява на европейско равнище, като обединява експертен принос от 10 пилотни държави, за да бъдат идентифицирано и преодоляно неравенството между половете в сферата инвестициите.
- WE–Rise – акселераторски проект, финансиран от ЕС (EISMEA/EIC), насочен към подкрепа на жени предприемачи, които са слабо представени в секторите на зелените технологии, агротехнологиите и климатичните технологии. Проектът се изпълнява на транснационално ниво в цяла Европа като се фокусира върху държавите развиващи се иноватори. WE RISE осъществява подбор (чрез отворени покани) на 20 стартиращи компании, ръководени от жени, в областта на зелените технологии и им предоставя финансиране, възможности за създаване на партньорства и трансгранична подкрепа за да засилят своето присъствие на пазара.
- Women Leadership Programme – Инициатива на Европейския съвет по иновации и Европейския институт за иновации и технологии, предлагаща обучение по лидерство, менторство и развиване на мрежа от контакти за жени в сферата на иновациите. Тази програма за бизнес ускоряване на равнище ЕС (част от EIC Business Acceleration Services) предоставя на жени изследователи и предприемачи възможност да развият високо управленски умения и да се включат в мрежи за обмен на опит и добри практики с утвърдени лидери, с цел укрепване на тяхното лидерство в технологичните стартиращи компании.
- Open Horizons – проект по програма Horizon Europe (2024–26), който свързва ръководени от жени стартиращи компании в сферата на дълбоките технологии и дигиталната сфера с големи корпорации. Обявяват се покани за

акселераторска програма на ниво ЕС, в рамките на които се избират 39 стартиращи компании, ръководени от жени (чрез отворени покани) за участие в програма “платено пилотиране”. Всяка избрана компания получава безвъзмездно финансиране (до 55 000 евро) и подкрепа за разработване на пилотни проекти съвместно с участващи корпорации, като по този начин се насърчава партньорството между корпорации и стартиращи компании и се създават възможности за растеж и разширяване на дейността.

- EIT Food – Supernovas – част от програмата Supernovas на общността EIT Community (в партньорство с EIT Manufacturing и Urban Mobility), насочена към подкрепа на жени предприемачи. Това е инициатива на европейско равнище (2022–24), чиято цел е да увеличи присъствието на жените в иновационната екосистема. Чрез дейности като акселератора Rocket Up и нетуъркинг събития, програмата подпомага ръководени от жени стартиращи компании в сектор агрохрани при навлизането им на нови пазари както и жени инвеститори, които навлизат в предприемаческата екосистема.
- Enterprise Europe Network (EEN) – паневропейска мрежа за бизнес подкрепа, която предлага специализирани услуги за жени предприемачи. Чрез своята Група за женско предприемачество (WEG), EEN предоставя насоки, инструменти и възможности за международни партньорства на МСП, ръководени от жени. Тази транснационална инициатива свързва жени предприемачи от цяла Европа с партньори, иновационни услуги и възможности за финансиране от ЕС.
- ЕИБ (Европейска инвестиционна банка) – Финансова институция на Европейския съюз, действаща на международно и европейско равнище. Тя подкрепя политиките на ЕС, включително равенството между половете, чрез финансиране на проекти и предоставяне на консултантски услуги в областта на достъпа до финансиране. Например, Групата на ЕИБ съвместно разработва Invest EU Gender Finance Lab – консултантска програма, стартираща през 2025, която има за цел да подпомогне търговските банки в подобряването на условията за кредитиране на малки и средни предприятия, които са собственост на или ръководени от жени, в цяла Европа.

На Фиг. 1 по-долу е представен преглед на общия брой идентифицирани ключови политически и стратегически документи, както и на активните програми и инициативи.

ФИГУРА 1. Политики и програми за подкрепа на ЖП в страните партньори по проект RE-FEM
(Източник: Авторите, въз основа на данните от партньорите (ПП), представени в проучването на политиките)

Като цяло, въз основа на примерите от добрите практики и анализа на настоящата институционална подкрепа, може да се направи изводът, че жените предприемачи във всички държави изразяват сходни нужди и очаквания.

Основни нужди на ЖП: Достъп до финансиране, създаване на професионални контакти и обмяна на опит, Дигитализация, Баланс между професионалния и личния живот, обучение и продължаващо професионално усъвършенстване

Основни очаквания на ЖП по отношение на бизнес растежа: Финансов растеж, Разширяване на пазарите, Иновационен капацитет, Насоченост към устойчивост, Дългосрочна подкрепа

Прилики между държавите

- Политики и програми: всички държави предлагат определена форма на подкрепа за предприемачеството, но само малка част разполагат с политики, насочени конкретно към жените предприемачи.
- Финансиране: достъпът до финансиране (безвъзмездни средства, заеми, инвестиции) остава сериозно предизвикателство навсякъде.
- Дигитализация: навсякъде се откроява необходимостта от дигитални и STEM умения, включително за работа с изкуствен интелект (AI) и електронна търговия.

- Менторство и мрежи: менторството и осъществяването на професионални контакти и включване в мрежи се признават за ключови фактори за успех във всички държави.
- Баланс между професионалния и личния живот: съчетаването на бизнес и лични ангажименти остава постоянно предизвикателство, особено по отношение на грижите за децата и гъвкавите условия на труд.

Разлики между държавите

- Влияние и роля на политиките: въпреки, че не са приети нови национални политически документи, Унгария, Румъния и Сърбия показват значителен потенциал за бъдещи реформи, докато Словакия вече разполага с действаща стратегия за равенство между половете.
- Дигитална интеграция: Испания, Финландия и Сърбия са водещи в интегрирането на изкуствения интелект в бизнеси, ръководени от жени. България и Румъния са все още на ранен етап.
- Географски фокус: Финландия и Испания насочват усилията си към жените в селските райони, докато Сърбия и Унгария приоритизират подкрепата на градското предприемачество.
- Достъп до подкрепа: Унгария и Испания разполагат с по-структурирани финансови механизми; Сърбия, Румъния и България срещат затруднения с информираността и видимостта на съществуващите мерки за подкрепа.
- Подкрепа за съчетаване на личния и професионалния живот: Словакия и Финландия имат официални стратегии за равенство между половете, докато останалите държави разчитат предимно на неформална подкрепа от общността.

Препоръки за политики

Препоръките за политики, разработени от партньорите по проект RE-FEM от България, Финландия, Унгария, Румъния, Сърбия, Словакия и Испания, отразяват както националните специфики, така и общите теми, идентифицирани чрез интервюта, дискусиите World Café и аналитичните резултати (WP2). Всички препоръки за политики от страните партньори са представени в Таблица 15 на Проучването на политиките. Сравнителният подход изпълнява двойна функция:

- Първо, позволява идентифициране на повтарящи се теми, които надхвърлят националните граници, и

- Второ, предоставя обобщен поглед върху иновативни или специфични спрямо контекста решения, които могат да бъдат възпроизведени или адаптирани в различни условия.

Всеки ред от обобщените препоръки за политики (Таблица 16 от Проучването на политиките) представя група от препоръки за всяка държава партньор по проекта, обединени в по-широки тематични направления като достъп до финансиране, развитие на умения, равенство между половете, включване на жените от селските райони и дигитализация. Тези препоръки са допълнени от втора колона, в която е посочена целта или очаквания ефект на всяка препоръка – било то премахване на структурни бариери, подобряване на достъпа до ресурси или укрепване на дългосрочната устойчивост на ЖП.

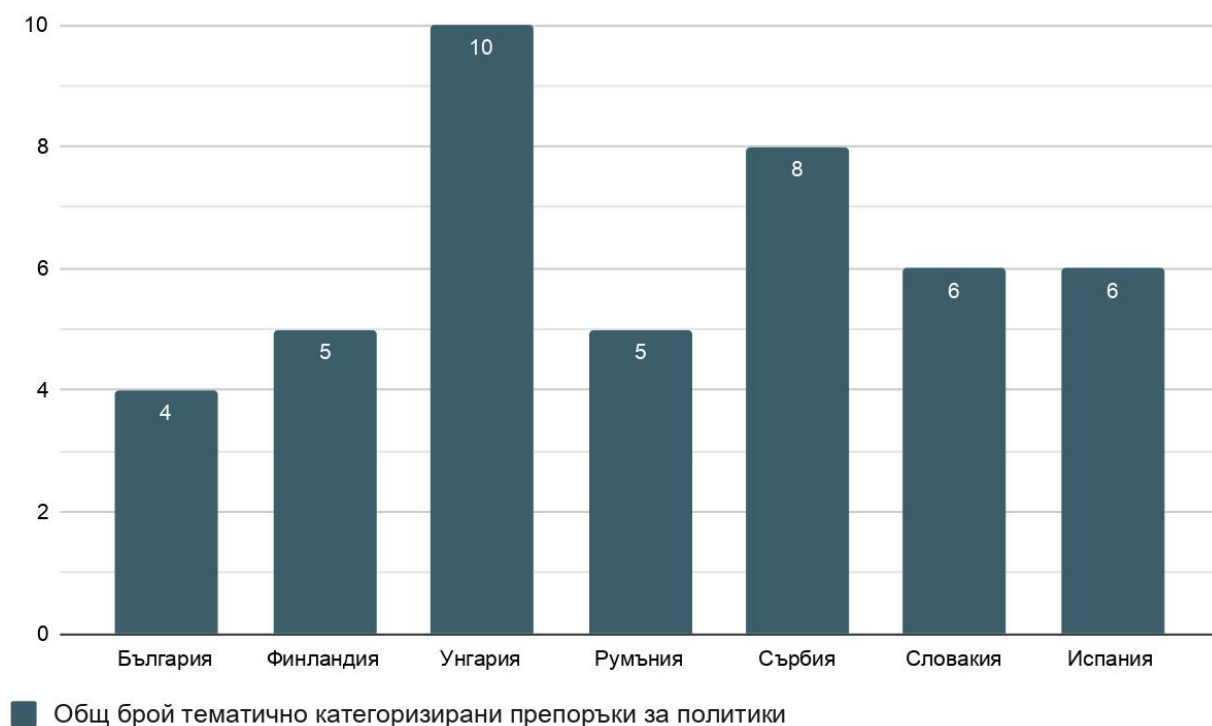
Сравнителният анализ на препоръките подчертава, че въпреки контекстуалните различия, сред партньорите се утвърждава нарастващо разбиране за необходимостта от системна промяна, която да отговори както на структурните, така и на културните предизвикателства, пред които са изправени ЖП. От тематична гледна точка, повечето препоръки могат да бъдат групирани в няколко основни направления, които се повтарят в различните държави, но също така показват къде съгласуването на политиките и съвместните действия на регионално или европейско равнище биха могли да имат най-силно въздействие.

Тематични изводи

Националният контекст и изходни позиции се различават значително. Финландия и Испания разполагат с по-развити предприемачески екосистеми, докато останалите държави все още консолидират своите структури за подкрепа. Въпреки тези различия, резултатите от проекта RE-FEM показват силно сближаване както по отношение на предизвикателствата, пред които са изправени жените, така и на необходимите мерки за тяхното преодоляване.

Във всички държави, структурните проблеми продължават да ограничават пълното участие на жените в предприемачеството. Те включват: ограничен достъп до финансиране, съобразено с пола, несъобразени спрямо нуждите обучение и наставничество, неадекватна социална защита за самонаетите жени и слаба координация между институциите. Културните бариери като устойчиви стереотипи, недостатъчно представителство и подценяване на предприемаческия потенциал на жените също остават дълбоко вкоренени.

Фигура 2 предоставя обобщен поглед върху повтарящите се тематични направления като достъп до финансиране, развитие на умения, равенство между половете, включване на жените от селските райони и дигитализация.

ФИГУРА 2. ОБЩ БРОЙ ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИ, КАТЕГОРИЗИРАНИ ПО ТЕМИ, ВЪЗ ОСНОВА НА СЪБИТИЯТА WORLD CAFÉ (ИЗТОЧНИК: АВТОРИТЕ, ВЪЗ ОСНОВА НА ДАННИТЕ ОТ ПАРТНЬОРИТЕ, ПРЕДСТАВЕНИ В ПРОУЧВАНЕТО НА ПОЛИТИКИТЕ)

Като цяло, сравнителната визуализация подчертава, че въпреки различията в националния контекст, между партньорите съществува широк консенсус относно необходимостта от системна промяна за справяне както със структурните, така и с културните предизвикателства, засягащи жените предприемачи. Графиката не само подчертава повтарящите се тематични направления в политиките, но и показва възможности за съгласуване и съвместни действия на регионално и европейско равнище, където координираният подход може да постигне най-съществено въздействие.

Проект RE-FEM също така разкрива значими области в сферата на устойчивостта, иновациите и равните възможности, които изискват допълнителна и системна подкрепа. Заинтересованите страни, участвали в събитията World Cafe в съответните държави партньори, изтъкват нововъзникващи добри практики, пилотни инициативи

и нарастваща политическа воля за подобряване на средата за подкрепа на жени предприемачи.

Формулиране на препоръки за политики

Въз основа на тематичния анализ на препоръките, е разработена синтезирана рамка от приоритетни действия за институциите, разработващи политики, управляващите програмите и финансиращите организации, представена в Таблица 14 на проучването на политиките

- 1. Достъп до финансиране** – ограниченият достъп до финансиране остава основна пречка за ЖП поради предпазливите банкови практики, липсата на обезпечения и сложните процедури. Държави като България, Румъния и Сърбия изпитват дефицит на микрофинансиране и публични грантове; Унгария и Словакия се нуждаят от алтернативни финансови модели (например краудфъндинг, бизнес ангели). Необходими са по-опростени процедури, разнообразни форми на финансиране и финансови инструменти, отчитащи аспектите на равенството между половете.
- 2. Дигитализация и технологично приобщаване** – дигиталните умения и инфраструктура са от решаващо значение, но много жени, особено в селските или уязвимите райони, са с ограничен достъп до тях или им липсва увереност. Докато Финландия и Испания показват напредък, останалите държави имат нужда от приобщаващи обучения за дигитални умения, платформи с фокус върху човека и инструменти, базирани на изкуствен интелект, адаптирани към нуждите на ЖП.
- 3. Предприемаческо образование, обучение и менторство** – Краткосрочните и общи обучения са недостатъчни. Държавите призовават за дългосрочни и гъвкави формати, интегрирани в националните системи за образование и учене през целия живот. Ролята на менторите, взаимното обучение, неформалните образователни подходи и програмите с местни посланици е ключова за вдъхновяване и подкрепа на ЖП.
- 4. Баланс между работа и личен живот и инфраструктура за грижа** – Недостатъчната система за детска грижа, негъвкавото работно време и слабата социална защита подтикват жените към неформална или почасова заетост, което ограничава бизнес растежа. Необходима е по-тясна интеграция на политиките за предприемачество с инфраструктурата за грижа.
- 5. Видимост, представителство и стереотипи по отношение на пола** – Устойчивите стереотипи ограничават участието на жените предприемачи в лидерски позиции и високотехнологични сектори. Кампании и програми за

развитие на лидерски умения, подобни на тези в Унгария и Испания, са нужни за повишаване на видимостта и насърчаване на културната промяна.

- 6. Политики за включване и координация между институциите** – Политиките често са фрагментирани и слабо координирани. Необходими са междуведомствени работни групи, по-добро управление, съвместно разработване с ЖП и оценки на въздействието върху равенството между половете. Механизми за насърчаване чрез обществените поръчки могат допълнително да подкрепят бизнесите, ръководени от жени.
- 7. Включване на жените от селските райони** – ЖП в селските райони често са изправени пред изолация, липса на достъп до дигитална инфраструктура и умения, традиционни роли по отношение на пола и ниска видимост. Гъвкавите подходи за ангажиране, съобразени със социалния и културния контекст, мобилните услуги, общностните центрове и данъчните стимули са от съществено значение, тъй като са в съответствие с политиките на ЕС за сближаване и развитие на селските райони.
- 8. Събиране на данни, мониторинг и оценка** – липсата на последователни, събирани по пол данни затруднява ефективното планиране и оценка на въздействието. Укрепването на системите за събиране на данни, мониторинг и оценка на въздействието върху равенството между половете е хоризонтален приоритет.

Проект RE-FEM показва, че фрагментираните или универсални подходи (едно решение за всичко) не могат адекватно да отговорят на сложността на бариерите, пред които са изправени ЖП. Затова проектът призовава за:

- Системни подходи, които съгласуват политиките в областта на образованието, финансирането, равенството между половете и иновациите,
- Интегрирани политики, които отчитат специфичните нужди на възрастните жени, мигрантите, ромските жени, полагащите грижи, жените от селските райони и другите уязвими групи жени.
- Съвместно управление, което включва ЖП и подкрепящите организации на всички етапи от разработването на политики,
- И ясни, измерими ангажименти за насърчаване на равенството и приобщаването в цялата предприемаческа екосистема.

Уебсайт:

www.refem.eu

Email:

hetfa_re-fem@hetfa.eu

Facebook:

www.facebook.com/REFEM0

LinkedIn:

<https://www.linkedin.com/company/re-fem/>

**Co-funded by
the European Union**

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения са единствено на автора(ите) и не отразяват непременно позицията на Европейския съюз или на Изпълнителната агенция за образование и култура (EACEA). Европейският съюз и EACEA не носят отговорност за съдържанието на настоящата публикация.